

РОЗДІЛ VI. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

УДК 373.211

О. І. Гаврило

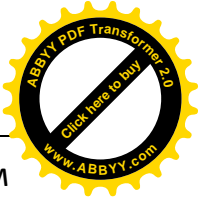
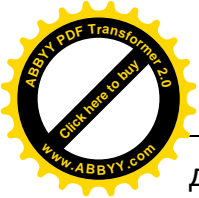
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТВОРЧИСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ДНЗ У ВИХОВАННІ ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ

У статті розглядається важливість творчого ставлення вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання у дітей прагнення до здорового способу життя та формування їхнього здоров'я. Оскільки поняття здоров'я включає не тільки фізичний, але й психічний, духовний та соціальний аспекти, то досягнення цієї мети вимагає застосування всього різноманіття методів і засобів фізкультурно-оздоровчої роботи, навчання та виховання, враховуючи особливості дошкільного віку.

Ключові слова: валеологічна освіта, фізкультурно-оздоровча робота, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. Після прийняття Базового компонента дошкільної освіти у 1998 р. почали точитися суперечки стосовно доцільності вимог, наведених у ньому. Найбільші труднощі полягають у відсутності методичного забезпечення програми «Я у світі», побудованій на основі Базового компонента, та невідповідності педагогічного колективу до роботи за цією програмою. І дійсно, вихователі та адміністрація дитячих навчальних закладів були поставлені перед необхідністю самостійно обирати методи, засоби і форми організації виховно-навчального процесу. Особливістю Базового компонента власне і є особистісно орієнтований підхід, який можливий тільки за відсутності жорсткої регламентації видів діяльності дошкільників та методів роботи вихователя. У зв'язку з цим довгий час лунали незадоволені відгуки вихователів і батьків, які не зрозуміли концепції даної програми. Дійсно, працювати за жорстким розкладом набагато легше для педагогів, але це не дає можливості розвиватися дитині відповідно до її індивідуальних особливостей. Застосування у виховному процесі принципів природовідповідності, гуманізації, демократизації та активності особистості дозволяє виховати маленьку людину самостійною, відповідальною і свідомою, але саме це і вимагає від вихователя щоденної методичної роботи, оскільки йому необхідно орієнтуватися в усьому багатстві методів і засобів виховання та навчання, добре знати особистісні характеристики своїх вихованців і вміти швидко переключатися з одних завдань на інші, в залежності від ситуації в дитячому колективі. Як показав досвід роботи дитячих закладів, що працюють за програмою «Я у світі», лише творчий підхід

дозволяє успішно виконувати завдання, поставлені Базовим компонентом дошкільної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. На даний час педагогами та вченими розроблено велику кількість методичних матеріалів, порад і наочних засобів з означеної проблеми.

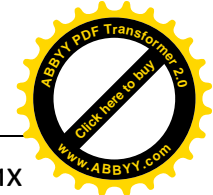
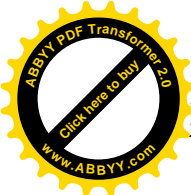
Над теоретичними питаннями виховання здорової особистості працюють такі педагоги і дослідники, як Г. В. Беленька, О. Л. Богинич, Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, Л. В. Калуська, С. В. Кузьміна, Н. В. Левінець, М. А. Машовець, С. А. Петренко. Більшість вчених, що розглядають дану тематику, стверджують необхідність використання оздоровчих технологій в щоденній практиці дитячих закладів [2, 7]. Аналізуючи роботу педагогічного колективу в цьому напрямку, можна помітити деякі труднощі, пов'язані з недостатньою адаптованістю таких технологій для ДНЗ. Також ще далеко не всі тести контролю фізичного стану дітей розроблені для раннього, молодшого і середнього дошкільного віку. Дуже часто для цього використовуються нормативи для школярів, що, звичайно, неприпустимо через значні відмінності в розвитку і фізіологічні зміни, які відбуваються в організмі дошкільників на кожному віковому етапі.

Великий внесок у практичне втілення ідей валеологічного виховання дошкільників зробили вихователі та методисти дитячих садків. Їх творчий підхід до проблеми дозволив розробити різні форми роботи з оздоровлення та виховання у дітей позитивного ставлення до здорового способу життя.

Мета статті полягає у розкритті можливостей вихователів ДНЗ у вихованні потягу до здорового способу життя та формування здоров'я у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Достатньо великий вибір форм організації виховання дошкільників, передбачений Базовим компонентом, дозволяє включити заходи з формування навичок здорового способу життя та безпосереднього оздоровлення в усі види діяльності вихованців дитячих садків. Оскільки курс «Валеологія» в дошкільній освіті є інтегративним, це означає, що валеологічне виховання відбувається у повсякденному житті дітей, а також представлене численними святами, розвагами, співпрацею з батьками і багатьма іншими формами роботи.

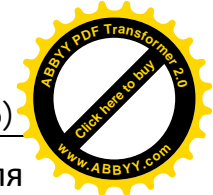
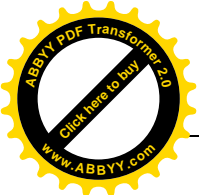
Плануючи роботу з формування здорового способу життя у дошкільників, педагогічний колектив ДНЗ передбачає в першу чергу заняття з фізичної культури та фізкультурно-оздоровчі заходи, але велика увага приділяється і організації рухової активності під час різних видів діяльності дітей.

Формою організованої діяльності з фізичної культури в дитячих садках є заняття, покликані саме формувати рухові вміння і навички та розвивати рухові якості, але вони мають, крім того, викликати у дошкільників бажання рухатися. Їх правильною організацією, розробленням вправ та ігор наразі займається немало педагогів [3–5, 7, 9]. У сумському ДНЗ № 21 «Волошка» на заняттях з фізичної культури, крім вправ, використовують близько 45 різних спортивних ігор, які мають свої варіації в залежності від віку дітей та мети заняття. Допомагають в цьому різні засоби – спортивні знаряддя та іграшки, які підвищують навантаження під час виконання кожної вправи, розвивають координацію рухів, а також своєю яскравістю приваблюють дітей і викликають бажання виконувати вправи з ними. Найчастіше на заняттях застосовуються м'ячі, скакалки, обручі, гімнастичні палиці, прапорці та стрічки.

Важливим елементом валеологічної культури є ранкова гімнастика. Дитячий садок має великі можливості у виробленні звички у вихованців робити зарядку. В теплу пору ранкова гімнастика проводиться на подвір'ї, отже, оздоровчий вплив вправ поєднується із загартувальними властивостями свіжого повітря. Треба зазначити, що комплекс вправ змінюється кожні два тижні. З одного боку, необхідно, щоб вихованці засвоїли вправи і могли виконувати їх правильно, досягаючи потрібного результату. З іншого боку, поступово дошкільникам набридає одноманітність, яка може знизити зацікавленість і завадити позитивній мотивації у формуванні такої корисної звички, як ранкова зарядка. До того ж, на звичні рухи людський організм тратить мінімум енергії, а тому ефективність фізичних вправ стає невисокою. Для того, щоб викликати зацікавленість у дітей, достатньо запропонувати їм певну тематику ранкової гімнастики, і кожну вправу присвячувати цій темі. Наприклад, вихованці уявляють себе на прогулянці у лісі, зображують пташок, домашніх або диких тварин, взимку імітують снігові розваги. Для проведення комплексів вправ використовують кубики, м'ячі, скакалки, обручі, гімнастичні палиці, навіть хустинки (в молодшій групі).

Протягом всього року діти обов'язково гуляють на майданчиках. Отримати оздоровчий ефект від прогулянок допомагає організація рухливих ігор. Як на вулиці, так і в групових кімнатах у «Волошці» з дошкільниками різних вікових груп проводять близько 70 ігор, які викликають зацікавленість і захоплення вихованців. Рухливі ігри виконують багато функцій як виховний і здоров'яформуючий засіб. По-перше, вони несуть фізичне навантаження та розвивають фізичні якості, як і вправи, але при цьому діти зайняті провідною діяльністю свого віку – грою.

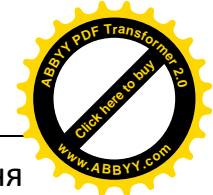
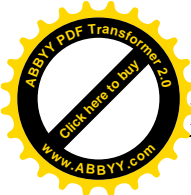

До фізкультурно-оздоровчої роботи також відносять гімнастику після денного сну, фізкультурні хвилини, динамічні паузи і загартувальні процедури. Серед інновацій, які стали широко застосовуватися у сучасних дитячих садках – пальчикова, дихальна, психо- та офтальмогімнастика. Особливість цих методів полягає у тому, що їх виконання займає всього кілька хвилин, але при регулярному використанні помітна їх ефективність, у тому числі у сфері психічного й духовного здоров'я. Пальчикова гімнастика є важливим елементом розвитку дрібної моторики рук, що не тільки необхідна для навчання письму, але й безпосередньо впливає на мовленнєвий розвиток. Ще наші предки відмітили це, адже недаремно в народній скарбниці так багато забавлянок-віршиків, що поєднуються з рухами пальчиків. Ряд досліджень підтвердили паралельність розвитку дрібної моторики рук і мовлення, та й взагалі усієї центральної нервової системи [6]. Відповідно, сукупність рухів пальців спостерігається у дітей з порушеннями мовлення, і саме пальчикова гімнастика є дієвим корекційним засобом.

Дихальна гімнастика також приносить результати у різних сферах здоров'я. Цікаві вправи, в яких проявляється дитяча фантазія (вихованці зображують птахів, комах, поїзд тощо), збільшують життєву ємність легень, активізують газообмін, вчать правильно розподіляти потік повітря під час вдиху та видиху. Враховуючи, що у сучасних містах найбільша частота захворювань дітей дошкільного віку (через значне забруднення атмосфери промисловими та автомобільними викидами, сухість повітря в приміщеннях під час опалювального сезону, скупченість людей, та багато інших факторів) припадає саме на дихальну систему [10], ця гімнастика повинна стати частиною профілактичних заходів у дитячих закладах. Вибір вправ досить широкий, тому можливостей зацікавити ними дітей багато.

Гімнастика для органів зору покликана укріплювати й розвивати очні м'язи. На жаль, все більше дітей приходять до школи з ослабленим зором. Сучасна культура нерозривно пов'язана із телебаченням та комп'ютерами, і небагато батьків можуть відмовитися від спокуси зайняти дитину переглядом мультфільмів або комп'ютерними іграми. Звичайно, це створює навантаження на нерозвинені м'язи очей. Крім того, деякі заняття в дитячому садочку викликають напруження зору і зняття втоми просто необхідне. Зараз також розроблена велика кількість цікавих і корисних вправ для очей.

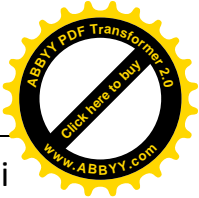
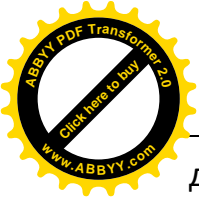
Психогімнастика формує позитивне ставлення до навколишнього світу, людей, зокрема однолітків дитини, і до неї самої. Вихователі «Волошки» навчають дошкільників вітатися одне з одним, сонечком, землею та іншими елементами природи і бути вдячними за все. Вправи, які використовуються з цією метою, називаються «Етюдами душі». Доброзичливе ставлення до

всього світу створює радісний настрій, зрощує впевненість у собі, вміння спілкуватися з людьми – і старшими, і ровесниками, тобто формується здоров'я психічне, духовне, соціальне, а від них – і фізичне.

Валеологічна освіта дошкільників не обмежується руховим режимом, діти повинні отримати знання про чинники усіх складових частин здоров'я. Оскільки Базова програма дошкільної освіти «Я у світі» вимагає формувати у вихованців компетентність у сферах фізичного, психічного і соціального здоров'я, то така робота охоплює практично усі напрямки життєдіяльності дитячого закладу, сім'ї та самої дитини. В першу чергу, у дитячому садку діти отримують знання. Для розуміння себе і свого стану дитині необхідно ознайомитися з власним тілом та процесами, які в ньому відбуваються, тому елементарні відомості з анатомії та гігієни даються вже з молодшої групи. Починається таке навчання з розгляду зовнішньої будови тіла (голови, рук, ніг, тулубу), потім увага зосереджується на частинах обличчя (ротик, носик, очі, зубки, вушка). Ці знання підкріплюються формуванням навичок по догляду за тілом, як у повсякденному житті, так і у спеціально організованих іграх. Звичайно, головна роль тут відводиться режимним моментам, які, тим не менше, можуть бути подані як розваги та ігри, тобто набувають привабливої для дітей форми. Найчастіше з цією метою використовуються ляльки, яких діти навчають правильно доглядати за собою. Адже, щоб навчити когось, треба самому добре вміти це робити.

Валеологічна освіта в рамках виховно-освітнього процесу ДНЗ тісно пов'язана із екологічним вихованням та ознайомленням дітей з природою рідного краю і працею дорослих на землі. До комплексу заходів з виховання здорового способу життя у дітей включають заняття по ознайомленню із лікарськими, кімнатними рослинами та овочевими культурами. Рекомендується для вивчення добирати ті, які діти можуть побачити на території садочка або у дворі. Методист ДНЗ № 21 Н.В. Кордюк для молодшої групи рекомендує розглядати, наприклад, подорожник, кропиву, нагідки, сосну, березу, із кімнатних рослин – фікус та алое. Також молодші дошкільники отримують перші знання про користь овочів і фруктів, особливо наголошується на значенні часнику й цибулі. У середній та старшій групах до переліку додаються ромашка лікарська, калина, хлорофітум, інші рослини, які вирощуються на ділянці ДНЗ та в групових кімнатах; закріплюються знання про овочі і фрукти та формується розуміння важливості їх для організму людини. На таких заняттях діти не тільки вчаться використовувати лікувальні ресурси рослин, але й розуміти, що вони мають значення для життя на нашій планеті, кожна конкретна рослина дає нам можливість дихати, очищує повітря й постачає харчування

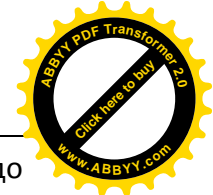
для людей та тварин. Особливість такого підходу – у перетворенні споживацького ставлення до елементів природного довкілля на розуміння зв'язків між усіма живими організмами, і місця людини в цій системі як її складової частини, яка залежна від багатьох факторів.

Серед проблем, які значно ускладнюють роботу з формування ціннісного ставлення до свого здоров'я у дітей, О. В. Павлушкіна називає валеологічну безграмотність їх батьків. Отже, займаючись вихованням дошкільників, паралельно необхідно проводити роботу з батьками по наданню їм знань про здоровий спосіб життя та довести необхідність його дотримання усіма членами родини для того, щоб дитина мала чіткий орієнтир у світі корисних та шкідливих звичок [9]. Тому не тільки вихователі, але й усі працівники дитячого закладу беруть участь у цій справі. Найчастіше використовуються такі форми роботи, як бесіди, індивідуальні та групові консультації, лекції і стенди з практичними порадами. Серед найбільш поширених тем – загартування, режим дня та профілактика інфекційних захворювань. Вихователі також намагаються заохотити батьків та інших членів родини до участі у спільних заходах. Наприклад, проводяться спортивні свята, розваги, в яких старше покоління входить до команди нарівні з дітьми.

Висновки. Отже, процес виховання у дошкільників здорових і корисних звичок в умовах дитячого навчального закладу може принести помітний результат за умови ретельної роботи вихователів з добору методів і форм організації дітей, намаганні використати для досягнення цієї мети кожную хвилину спілкування з вихованцями, творчому застосуванні вже відомих методик та розробленні нових, які б відповідали можливостям і потребам даної вікової групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 5–19.
2. Бєленька Г. В. Здоров'я дитини – від родини / Бєленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. – К. : СП А. М. Богданова, 2006. – 220 с.
3. Вільчковський Е. С. Заняття з фізичної культури в дитячому садку / Е. С. Вільчковський. – К., 2005.
4. Денисенко Н. Ф. Управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах / Н. Ф. Денисенко. – Запоріжжя : ЛІПС, Лтд., 2001. – 308 с.
5. Калуська Л. В. Валеологія в дитячому садку та вдома / Л. В. Калуська. – Івано-Франківськ, 1997. – 97 с.
6. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие мозга ребёнка / М. М. Кольцова. – М., 1973.
7. Левінець Н. В. Реалізація принципу народності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми вищої педагогічної освіти в світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти». Ч. 3. / Укл. П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко, О. П. Симоненко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2002. – С. 10–13.

8. Павлушкіна О. В. Підвищення рівня педагогічної культури батьків щодо формування здорового способу життя дітей дошкільного віку / О. В. Павлушкіна // Дошкільна освіта. – 2004. – № 3 (5).

9. Петренко С. А. Модель підготовки майбутнього вихователя до формування основних рухових умінь та навичок у дошкільників / С. А. Петренко // Вісн. Глухівського держ. пед. ун-ту. Сер. Пед. науки / Глухівський держ. пед. ун-т. – Глухів, 2005. – Вип. 6. – С. 110–114.

10. Попов О. І. Еколого-гігієнічні аспекти збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, які мешкають в умовах хімічного забруднення атмосферного повітря : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спеціальність 14.02.01 «Гігієна» / Попов Олег Іванович. – К., 2005. – 22 с.

РЕЗЮМЕ

О. И. Гаврило. Творчество педагогического коллектива ДНЗ в воспитании здорового ребенка.

В статье рассматривается важность творческого отношения воспитателей дошкольных учебных заведений к воспитанию у детей стремления к здоровому образу жизни и формированию их здоровья. Так как понятие здоровья включает в себя не только физический, но и психический, духовный и социальный аспекты, достижение этой цели требует использования всего разнообразия методов и средств физкультурно-оздоровительной работы, обучения и воспитания, учитывая особенности дошкольного возраста.

Ключевые слова: валеологическое образование, физкультурно-оздоровительная работа, здоровый образ жизни.

SUMMARY

O. Gavrylo. Pedagogical collective's creativity of children's learning establishments in bringing up of healthy child.

The article focuses on the importance of the tutor's creative relation to the education of children's aspiration to the healthy lifestyle and to forming of their health. As the concept of health includes not only the physical aspect, but mental, spiritual and social ones, the achievement of the purpose demands using of the variety of the methods and the tools of sports and improving work and education, considering of the age features of the preschool children.

Key words: valueological education, sports and improving work, healthy lifestyle.

УДК 379.835

Є. М. Гаркавин, П. Ф. Рибалко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПРИШКІЛЬНОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ З ДІТЬМИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито питання та умови формування і збереження здоров'я молоді, збільшення кількості дітей, охоплених організованими формами відпочинку та оздоровлення, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей, які постраждали внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС, дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей.

Ключові слова: дитина, оздоровлення, відпочинок, оздоровчий табір, рухова активність, стан здоров'я, фізичне виховання.

Постановка проблеми. За умов реформування української держави, становлення ринкових відносин значна кількість громадян стала потребувати соціальної допомоги, створення умов для оздоровчої діяльності і рекреації.